

تحلیل کیفی روش های آموزش راهبردی در دانشگاه های عالی دفاع ملی

مهدی باقری هشی^۱، علی اکبر دولتی^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی روش های آموزش راهبردی در دانشگاه های عالی دفاع ملی ایران و جهان انجام شد، از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر گردآوری داده ها، از رویکرد کیفی، روش سنتز پژوهی و شبه نظام مند بهره برده شده است، جامعه و نمونه آماری پژوهش شامل دانشگاه های عالی دفاع ملی ایران و جهان بود و به منظور تأیید اعتبار و پایایی پژوهش از استراتژی های پیتی، تامسون و استیو (۲۰۱۲)، چارمز (۲۰۱۰) و لینکلن و گابا (۱۹۸۵) استفاده شد. این استراتژی ها شامل اتکاپذیری، اطمینان و اعتمادپذیری، تأیید یا تصدیق پذیری و انتقال پذیری می باشد. همه در کنار هم موجب ارتقای اعتبار پژوهش و امکان انتقال پذیری یافته ها را به سایر بافت های مشابه فراهم آورد. نتایج پژوهش منجر به شناسایی مضامین و عناصر روش های آموزش راهبردی در دانشگاه های عالی دفاع ملی شد، این مضامین در قالب اهداف و مقاصد، محتوای درسی، روش های تدریس، روش های ارزشیابی، فضا، فعالیت و زمان یادگیری متناسب با دروس راهبردی در دانشگاه های عالی دفاع ملی تنظیم گردید.

واژگان کلیدی: روش های تدریس، آموزش راهبردی، آموزش عالی، دانشگاه عالی دفاع ملی

^۱ استادیار گروه مدیریت راهبردی دانش دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) Bagheri_me@ut.ac.ir

^۲ دانش آموخته دکتری مدیریت آموزش عالی، دانشگاه اصفهان.

مقدمه

مهمترین وجه اقتدار و توسعه پایدار کشورها در روابط بین المللی قدرت نظامی آنهاست؛ زیرا در صورت استفاده، عامل تعیین کننده ای در مناقشات خواهد بود و در صورت استفاده نشدن نیز در شکل گیری و جهت دهی به روابط میان دولت ها موثر خواهد بود (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷). در واقع قدرت نظامی الگوهای روابط بین المللی، سیاست های تجاری، رشد اقتصادی، هویت بخشی کشورها و آغاز یا پایان دادن به جنگ ها را نیز تحت تاثیر قرار می دهد (فیروز آبادی و همکاران، ۱۳۹۱). امروزه با توجه به گستره جغرافیایی و سیاسی جهان اسلام و لزوم مبارزه با تهدید های دشمنان در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و نظامی؛ وجود نیروی دفاعی آماده، آگاه، مقتدر، برخوردار از دانش و مجهز به فن آوری های روز از ضروریات به شمار می رود. در این زمینه آموزش رهبران نظامی آینده، مهمترین عامل تضمین استقلال و تمامیت ارضی کشور است. آموزش مداوم، حرفه ای گرا و مادام العمر، انتخاب بهترین و با استعداد ترین و با انگیزه ترین نیروهای نظامی و غیر نظامی از بخش امنیت و دفاع کشور ضروری است. از این دیدگاه، هدف استراتژیک دانشگاه اطمینان از سطح بالای آموزش است (دانشگاه دفاع ملی اوکراین، ۲۰۲۰). تحقق چنین امری را از الگوهای خطی متداول نمی توان انتظار داشت. در واقع جهان شبکه ای و دانش توزیع شده نوع خاصی از الگوهای طراحی آموزشی را ایجاب می کند که نه به صورت خطی بلکه به صورت شبکه ای شکل یافته باشد (جوهری، ۲۰۱۴).

مسئله دفاع و تقویت قدرت راهبردی از طریق توانمند سازی دانشی نیروهای دانشگاه دفاع ملی کشورهای اسلامی بسیار حائز اهمیت است، روش های تدریس در آموزش های دانشگاه های دفاعی دارای فلسفه، مفهوم، دیدگاه، آموزه، اهداف، رویکرد و فن آوری های ویژه ای است (تویسکالیو، ۲۰۰۳). شونگ و نیلسون (۲۰۰۷) ذکر می کنند که در این نوع دانشگاه باید افراد دارای تجربه، همکاری آموزشی داشته باشند، این بدان معناست که در طول فرآیند کسب دانش، توانایی انطباق آنها برای افزایش مهارت ها وجود داشته باشد، آموزش ها متناسب با آموزش دفاع ملی باشد، مربیان نه تنها مربی کلاس باشند، بلکه همچنین مدیر یا فرمانده تاکتیکی باشند، اصول مورد استفاده در تدریس در همه سطوح و شرایط معتبر باشد و این اصول باید مواد مشترک داشته باشند. فضائی و سلمانی (۱۳۹۱) معتقد است که مهمترین انتظارات نظام جمهوری اسلامی از آموزش های نظامی، تربیت نیروی عالم و عارف به دین، بالا بردن درجه تقوی و تزکیه دانشجویان

در کنار مسائل علمی، مجاهد در راه خدا و پذیرای شهادت در این راه، قرار گرفتن در مسیر هدایت الهی و تربیت نیروها مشابه دانشگاه دفاع مقدس (۱۳۶۷ - ۱۳۵۹) است. حمیدی زاده و همکاران (۱۳۹۷) نیز از مهمترین ویژگی های افراد و مدیران راهبردی را دارای تفکر راهبردی، خیره در حوزه مربوطه، آینده نگر، دور اندیش، چند مهارتی بودن، مجرب، آگاه به مسایل روز و آتی، هماهنگ سازنده تخصص ها، قادر به اتخاذ سریع تصمیمات راهبردی، پیرو نوآوری، انعطاف پذیر و مخاطره جو، تفکر خلاق داشتن، آمادگی برای تحول، قدرت رهبری داشتن، آشنا به راهبردی و مدیریت راهبردی و آشنا مدیریت دانش ذکر می کند.

امروزه تدریس، با نگاهی چندجانبه نگر به عنوان فرآیند یاددهی - یادگیری و حتی فراتر از آن به عنوان نظام یاددهی - یادگیری مطرح می شود که در برگیرنده همه عوامل و ابعاد دخیل در این امر خطیر است. آنچه همیشه کم رنگ به نظر می رسد، نقش راهبرد های تدریس در موقعیت های گوناگون آموزشی است (ترک زاده و همکاران، ۱۳۹۷). در عصر حاضر یادگیری با روش ها و رویکردهای متفاوتی حاصل می شود، اما امروزه یادگیری سنتی که سالیان متمادی است نظام آموزش عالی ما را احاطه نموده، دیگر جوابگوی نیازهای دانشجویان و اساتید نیست (کرمی و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین تغییر اهداف برنامه درسی، مواد و محتوای آموزشی، روش ها و وسایل آموزشی و به طور کلی تغییر در فرآیند یاددهی - یادگیری و همگام شدن با نوآوری ها، امری مسلم و انکارناپذیر است. دانشگاه های دفاع ملی نیز از این امر مستثنی نیستند. هر کشور حداقل یک ارائه دهنده آموزش عالی برای مدافعان آینده خود دارد. در مالزی، دانشگاه دفاع ملی مالزی

تنها ارائه دهنده آموزش در سطح عالی برای پرسنل آینده ارتش است. در ایران نیز دانشگاه عالی دفاعی ملی در تهران مسئولیت ارائه آموزشی در سطح عالی و راهبردی می باشد. پژوهش و بررسی محیط های یاددهی - یادگیری دانشگاه های دفاع ملی به عنوان یک ضرورت شناخته می شود. اهمیت این پژوهش هنگامی آشکار می شود که بدانیم، دانشگاه عالی دفاع ملی به عنوان تنها دانشگاه متولی آموزش های راهبردی در ایران، پیوند واقعی بین علم و عمل را در دستور کار خود قرار داده است و تلاش می کند زمینه های لازم را برای یادگیری دروس راهبردی را فراهم کند، با توجه به آنچه گفته شد، لزوم توجه به فرآیند یاددهی - یادگیری آموزش های راهبردی در دانشگاه دفاع ملی، به عنوان مهم ترین دست مایه برنامه درسی از یک سو و کشف چگونگی تدوین بسته آموزشی برای این گونه آموزش ها، برای برنامه ریزی و سازماندهی جهت رفع خلا و مشکلات

موجود و توسعه توانمندی های موجود در زمینه یاددهی - یادگیری دانشگاهی، بیش از پیش احساس می‌گردد. اما مشاهده می‌شود در مطالعات اندکی به بررسی کامل ابعاد، مولفه ها و نتایج بهینه سازی فرآیند یاددهی - یادگیری راهبردی در دانشگاه ها و به ویژه دانشگاه های دفاع ملی پرداخته شده است. از طرفی آموزش های ارائه شده در دانشگاه های دفاع ملی اسلوب ویژه ای دارند که با ارائه سایر آموزش های غیر راهبردی متفاوت است. در دانشگاه های دفاع ملی نوع ارائه آموزش مانند سایر دانشگاه ها بوده ولی در جهت اثربخش نمودن و ارتقاء کارایی این آموزش ها لازم است بسته های ویژه آموزشی تدوین گردد. یکی از اقداماتی که برای رویارویی موثر با این وضعیت لازم است، تبیین الگوها و راهبرد های مطلوب تدریس برای دانشگاه عالی دفاع ملی است. این هدفی است که در این پژوهش تعقیب شده است. در این پژوهش با رویکردی تطبیقی (راهبرد های یاددهی - یادگیری موجود در دانشگاه های دفاع ملی ایران و جهان) و از ابعاد گوناگون، به شناسایی راهبرد های مطلوب یاددهی - یادگیری متناسب با دروس راهبردی پرداخته شد.

مبانی نظری

- پیشینه شناسی:

احمد و ردی (۲۰۲۰) پژوهشی با عنوان سبک های یادگیری و ویژگی های آن در بین دانشجویان دانشگاه عالی دفاعی ملی مالزی انجام داده اند، نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که دانشجویان ترجیح می‌دهند از سبک های مختلف یادگیری استفاده کنند و در کلاس درس یادداشت برداری کنند، در محیطی بی سر و صدا مطالعه داشته باشند، از مطالب بارگذاری شده به صورت الکترونیکی استفاده کنند، در کلاس درس تعامل داشته باشند، و ترجیح می‌دهند که سبک های یادگیری و روش های تدریس بهتری برای دستیابی به نتیجه بهتر علمی ساخته شود.

سانتوس، لوریو، لیما و سیلورا (۲۰۱۹) در پژوهش خود به این نتایج دست یافتند که دانشجویان و اساتید تمایل خوبی برای استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در کلاس درس نشان می‌دهند.

رحمان (۲۰۱۶) در پژوهش خود به این نتایج دست یافته است که برای افزایش انگیزه دانشجویان، اساتید باید رفتار مناسبی با دانشجویان داشته باشند، اساتید باید به دانشجویان نشان دهند که به آنها اهمیت داده می‌شود، اشتیاقشان را در تدریس نشان دهند و رفتار خوبی داشته

باشند، تلاش های دانشجویان را بشناسند، پیشرفت دانشجویان را کنترل کرده و موفقیت آنها را جشن بگیرند، این اطمینان را در دانشجویان به وجود بیاورند که نمرات منعکس کننده تلاش و سخت کوشی دانشجویان است، مستندات تلاش ها ارائه داده شود، اعتماد به نفس را در فراگیران افزایش دهند، اساتید وظایف و تکالیفی در نظر بگیرند که در حد توانایی دانشجویان باشد، دانشجویان را تشویق کنند که تلاش کنند، بازخورد مثبت به دانشجویان ارائه داده شود، فنون راهبردی به دانشجویان آموزش داده شود، فضای خوشایندی در کلاس به وجود آورند، جو کلاس اهمیت بیشتری دارد باید به آن توجه شود، شوخ طبعی در کلاس وجود داشته و تشویق شود، از مقایسه اجتماعی خودداری شود، هدف گرایی فراگیران را افزایش دهند، دانشجویان را برای تعیین اهداف یادگیری تشویق کنند، به دانشجویان کمک کنند باور های واقع گرایانه ای در مورد یادگیری دروس داشته باشند، به نیازهای دانشجویان توجه شود و آنها را در برنامه های درسی مورد توجه قرار بدهند، تحریک کردن وظایف و فعالیت های یادگیری، معرفی موضوعات مختلف، به چالش کشیدن کارها، تشویق دانشجویان به تولید محصولات جدید، ارائه و معرفی انواع وسایل کمک شنیداری و بصری، انسجام گروهی و هنجار های گروهی را ارتقا دهند، خود مختاری در دانشجویان ارتقا داده شود، آموزش همسالان و ارائه گروهی تشویق شود، در تصمیم گیری درباره چگونگی و زمان ارزیابی آنها به دانشجویان گزینه داده شود، اساتید نقش یک تسهیل کننده را بپذیرند، به دانشجویان اجازه داده شود تا خودشان را بسنجند.

جوهری (۲۰۰۸) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیده است که در عمل، بهترین محیط یادگیری برای دانشجویان دانشگاه دفاع ملی، در واقع ترکیبی از رویکرد های مختلف آموزشی از جمله چهره به چهره، شبیه سازی، چند رسانه ای، نوشتاری، الکترونیکی و کنفرانس های آن لاین است.

مفهوم شناسی:

یاددهی - یادگیری: فرآیند یاددهی - یادگیری عبارت است از یک ارتباط پویا و متقابل که با هدف تسهیل و ایجاد یادگیری در فراگیر، بین یاددهنده و یادگیرنده برقرار می شود (کریمی و محبی، ۱۳۹۹). امروزه فرآیند "یاددهی - یادگیری" مفهومی گسترده تری یافته و در موارد مختلفی به کار می رود که از آن جمله می توان به علم، اخلاق، فلسفه، فنون مختلف و آفرینش آثار زیبا و غیره در فرآیند تدریس اشاره نمود (مشایخ، ۱۳۹۴). در تعریفی دیگر "فرآیند یاددهی - یادگیری"

را اصطلاحی نامیده اند که عموماً به استراتژی‌ها یا راهبرد های آموزشی مربوط می‌شود. برخی محققان نیز از آن به عنوان سبک یادگیری یاد میکنند (سازبو، ۲۰۱۳). پاره ای از صاحب‌نظران نظیر اسکيفرل (۲۰۱۰) فرآیند یاددهی یادگیری دانشگاهی را سازماندهی و عملیاتی کردن موقعیت های تدریس یادگیری در دانشگاه می‌دانند؛ در این تعریف اگر سازماندهی آموزش و تعلیم، مباحث مفهومی را درباره دانشگاه مطرح نماید، عملیاتی کردن موقعیت های یادگیری نیز بر مرتب ساختن مفاهیم با میدان واقعی تاکید می‌کنند (اسکيفرل؛ ۲۰۱۰).

آندراگوژی: توجه علم به یادگیری و آموزش بزرگسالان در آندراگوژی که موضوع اصلی اش همین مورد می‌باشد مورد بررسی قرار می‌گیرد. موضوع اصلی آندراگوژی مطالعه یادگیری و آموزش بزرگسالان می‌باشد و به عنوان هنر و علمی که به یادگیری بزرگسالان کمک می‌کند تعریف شده است (بلانچارد، هینچی و بنت، ۲۰۱۱). هدف از آموزش بزرگسالان خود شکوفایی فراگیران می‌باشد. لذا در فرآیند یادگیری باید کل وجود عاطفی، روانی، عقلانی فراگیران درگیر شود (نولز، هولتون و وانسون، ۲۰۱۲). مدل فرآیندی آموزش بزرگسالان شامل آماده کردن یادگیرندگان، ایجاد فضای مناسب برای یادگیری، ایجاد مکانیزم برای برنامه ریزی مشترک، تشخیص نیاز های یادگیری، تدوین اهداف برنامه، طراحی الگو های تجارب یادگیری، اجرای برنامه، ارزشیابی نتایج یادگیری و بازنگری نیاز های یادگیری است (نولز و همکاران، ۲۰۱۲).

دروس راهبردی: راهبرد از نظر مفهومی می‌تواند به عنوان یک طرح و نقشه، مدل، موضع، چشم انداز صف آرایی و مانور باشد. همچنین راهبرد مجموعه ای از رهنمود ها است که برای مقابله با رویداد خاص در آینده پیش بینی می‌شود. راهبرد هنر ایجاد سازگاری، تعامل و هم افزایی بین عوامل و منابع مختلف درونی و بیرونی با حفظ ویژگی درونگری، آینده نگری و انعطاف پذیری در راستای آرمان ها و منافع حیاتی است (چهاردلی، دهقان و علیزاده، ۱۳۹۹). دروس راهبردی اشاره به دروسی دارد که خطوط اصلی برنامه ها و روش های دستیابی به اهداف آموزشی را نشان می‌دهد (هداوند، ۱۳۸۴).

مدیریت راهبردی: مدیریت راهبردی مجموعه ای از تصمیم های اخذ شده از سوی مدیریت برای تعیین اهداف بلند مدت سازمان و ابزاری برای دستیابی به این اهداف قلمداد می‌شود. زمانیکه ماموریت سازمان تعیین شد، آنگاه راهبرد ها برای دنبال کردن ماموریت، ایجاد می‌شوند. یک سازمان باید برای کنترل این راهبرد ها، شکلی از مدیریت راهبردی را به وجود آورد (دی چونگ و

همکاران، ۲۰۱۸). مدیریت راهبردی فرآیند و رویکرد تعیین اهداف سازمان، سیاست ها و برنامه های توسعه برای رسیدن و دستیابی به مقاصد و تخصیص منابع برای اجرای سیاست ها و برنامه های سازمان است. یک سازمان از راه مدیریت راهبردی، ضمن کنترل ماموریت خود، در عین حال رابطه سازمان را با محیط خود ارزیابی می کند. در این مورد محیط به مفهوم هر نیروی داخلی یا خارجی که ممکن است سازمان را از مسیری که در ماموریت آن بیان شده، منحرف سازد(ویلی، ۲۰۱۶).

چارچوب نظری:

به طور کلی می توان بر اساس نتیجه گیری از مطالعات مختلف در حوزه نظریه های آموزشی که وجود دارد، کمبود ها و ضعف های مطالعات پیشین را به صورت زیر خلاصه نمود:

۱. مطالعاتی که در داخل کشور انجام شده اند بیشتر به روش های آموزشی در آموزش عالی ایران پرداخته است و پژوهشی که دانشگاه های دفاع ملی را مورد توجه قرار دهد، متأسفانه یافت نشد.

۲. در پژوهش های داخلی بیشتر به روش های تدریس و برنامه های درسی دانشجویان در دانشگاه ها پرداخته اند. در حالی که در این پژوهش به دنبال روش های یاددهی - یادگیری متناسب با دروس راهبردی در دانشگاه دفاع ملی هستیم، چرا که در این دانشگاه، اغلب دروس راهبردی آموزش داده می شود، به همین دلیل روش های یادگیری باید متناسب با این گونه دروس و دانشجویان باشد.

۳. پژوهش های خارجی بیشتر رویکردشان کلی و جامع بوده و الگویی دقیق که بتواند به روش های آموزشی راهبرد بپردازد ارائه نشده است. در این پژوهش سعی می شود الگوی استخراج شده متناسب با دروس راهبردی در دانشگاه عالی دفاع ملی ایران باشد.

این پژوهش بر اساس مروری که بر ادبیات تحقیق داشته، همچنین کمبود هایی که در مطالعات داخلی و خارجی مشاهده نموده است. به دنبال این هدف بوده که بتواند از نقاط مثبت تحقیقات قبلی در جهت کاملتر شدن روش های آموزشی راهبردی استفاده نماید.

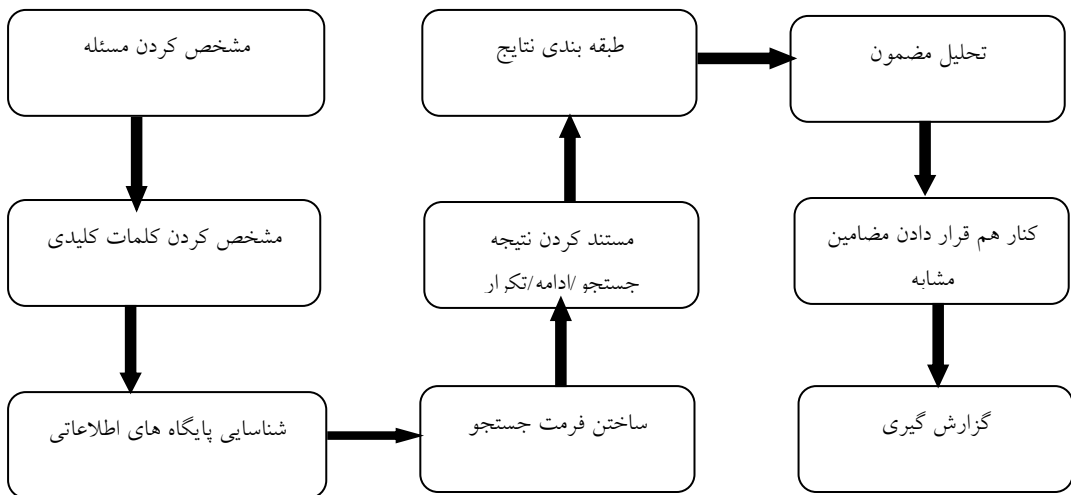
شکل ۱. عناصر برنامه درسی دروس راهبردی بر اساس مبانی نظری (منبع: پژوهشگران)

روش‌شناسی تحقیق

هدف از این پژوهش شناسایی و بررسی تطبیقی روش‌های آموزشی در دروس راهبردی در دانشگاه‌های دفاع ملی می‌باشد، از نظر هدف، کاربردی و از روش سنتز پژوهی استفاده شد، برای بررسی پیشینه پژوهش و جمع‌آوری داده‌های متناسب با هدف پژوهش از منابع موجود در پایانه‌ها، کتابخانه، طرح‌های پژوهشی و مقالات موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی موجود همچون Magiran, ERIC, ProQues, Scopus, springer, Irandoc, Science Direct به جستجو پرداخته شد. کلیدواژگان مورد استفاده برای جستجو شامل روش‌های تدریس، عناصر برنامه درسی، روش‌های یاددهی - یادگیری، دروس راهبردی، آموزش بزرگسالان و دانشگاه دفاع ملی بود، معیار ورود پژوهش‌های انجام شده به این مطالعه متناسب بودن عنوان پژوهش‌ها با اهداف پژوهش حاضر و زبان پژوهش مورد نظر (فارسی و انگلیسی) بود. همچنین تکراری بودن عنوان پژوهش‌های صورت گرفته به عنوان معیار خروج لحاظ شد. پس از گردآوری داده‌ها،

یافته ها و نتایج پژوهش ها به تفکیک استخراج و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت و در بخش دوم از مرور شبهه نظام مند^۱ برای بررسی روش های آموزشی در دانشگاه های دفاع ملی ایران و جهان استفاده شد، مرور شبهه نظام مند معمولاً با هدف مرور و بررسی پژوهش ها و استخراج رویه ها، الگوها، راهبرد ها و شیوه های عمل انجام می گیرد (اسنایدر، ۲۰۱۹). با توجه به هدف پژوهش که نیازمند توصیف و تحلیل منابع مرتبط با روش های آموزش متناسب با دروس راهبردی و بزرگسالان دانشگاهی است از روش مرور شبهه نظام مند با طی مراحل زیر استفاده شد:

ابتدا طرح مرور شبهه نظام مند (مطابق شکل زیر) تدوین و کلید واژه های طراحی و تدوین عناصر برنامه درسی و روش های یاددهی - یادگیری متناسب با دروس راهبردی و آموزش بزرگسالان مد نظر قرار گرفت. راهبرد جستجوی مورد استفاده گلوله برفی بود که در آن بر اساس تمامی کلید واژه های در نظر گرفته شده جستجوی منابع صورت گرفته است. در تحلیل مقالات با توجه به اینکه پژوهش با هدف دستیابی به یک الگو برای بررسی روش های آموزشی متناسب با دروس راهبردی و بزرگسالان بود از روش تحلیل مضمون ولکات (توصیف و قرار دادن داده ها در یک پیوستار منظم، تحلیل، سازماندهی و مقوله بندی و تفسیر و مقایسه) استفاده شد. برای بررسی قابلیت اعتماد و اعتبار اطلاعات استخراج شده توسط تیم تحقیق، فرآیند مطالعه و تحلیل اسناد توسط متخصصان برنامه درسی نیز مورد بازبینی قرار گرفت. فرآیند انجام پژوهش در این مرحله در شکل ۱ به نمایش گذاشته شده است.

شکل ۱. فرآیند پاسخ گویی به پژوهش با استفاده از روش شبهه نظام مند

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشگاه های عالی دفاع ملی ایران و جهان بود که با رویکرد نمونه گیری هدفمند انتخاب شدند. در این پژوهش سعی شد تا بر اساس عناصر برنامه درسی، مبانی نظری مرتبط و روش های آموزشی در دانشگاه های منتخب به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گیرند. تمامی دانشگاه های دفاع ملی ایران و جهان انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت. مشخصات دانشگاه ها در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. نام و مشخصات دانشگاه های مورد بررسی در پژوهش

ردیف	نام دانشگاه	ردیف	نام دانشگاه
۱	دانشگاه دفاع ملی کارول	۱۴	دانشگاه دفاع ملی اندونزی
۲	دانشگاه های دفاع ملی کشور های غربی	۱۵	دانشگاه دفاع ملی فرانسه
۳	دانشگاه دفاع ملی پاکستان	۱۶	قرار گاه دانشکده های جنگ ترکیه
۴	دانشکده دفاع ملی سلطنتی اردن	۱۷	دانشگاه دفاع ناتو
۵	دانشکده دفاع ملی مصر	۱۸	دانشکده سلطنتی مطالعات دفاعی انگلستان
۶	دانشکده دفاع ملی نیجریه	۱۹	آکادمی دفاع ملی ژاپن
۷	دانشگاه دفاع ملی آمریکا	۲۰	دانشگاه نظامی کیم ایل سونگ کره شمالی
۸	دانشکده دفاع ملی کنیا	۲۱	دانشگاه دفاع ملی اوکراین
۹	دانشکده دفاع ملی بنگلادش	۲۲	دانشگاه دفاع ملی قزاقستان
۱۰	دانشکده دفاع ملی فیلیپین	۲۳	دانشگاه دفاع ملی فدراسیون روسیه
۱۱	دانشکده دفاع ملی دهلی نو، هندوستان	۲۴	مرکز مطالعات عالی دفاعی ایتالیا
۱۲	دانشگاه عالی نظامی سوریه	۲۵	دانشگاه دفاع ملی لهستان
۱۳	دانشگاه نظامی جمهوری صربستان	۲۶	دانشکده مطالعات دفاعی چین
۲۷	دانشگاه عالی دفاع ملی جمهوری اسلامی ایران		

برای پاسخ به سؤال پژوهش در بخش اول از روش سنتز پژوهی استفاده شد، ابزار جمع آوری اطلاعات در این بخش اسناد و منابعی بود که در حوزه فرآیند های یاددهی - یادگیری، آموزش راهبردی و آموزش بزرگ سالان وجود داشت. پژوهش گر با مراجعه به منابع موجود، مطالب مرتبط به موضوع پژوهش را جمع آوری و طبقه بندی کرد. در بخش دوم از مرور شبهه نظام مند برای بررسی عناصر برنامه درسی در دانشگاه های ایران و جهان و دانشگاه های دفاع ملی استفاده

شد. به منظور تأیید اعتبار و پایایی پژوهش^۱ از استراتژی های پیتی، تامسون و استیو^۲ (۲۰۱۲)، چارمز (۲۰۱۰) و لینکلن و گابا (۱۹۸۵) استفاده شد. این استراتژی ها شامل اتکاپذیری^۳، اطمینان و اعتمادپذیری^۴، تأیید یا تصدیق پذیری^۵ و انتقال پذیری^۶ می باشد. همه در کنار هم موجب ارتقای اعتبار پژوهش و امکان انتقال پذیری یافته ها را به سایر بافت های مشابه فراهم آورد. در جدول ۳ روش بررسی هر یک از این استراتژی ها به طور کامل مشخص گردیده است.

جدول ۲. استراتژی های پیتی، تامسون و استیو (۲۰۱۲)، چارمز (۲۰۰۶) و لینکلن و گابا (۱۹۸۵) جهت بررسی

روایی و پایایی پژوهش

روش بررسی	نوع استراتژی
در این پژوهش از طریق تحلیل های توصیفی، تطبیقی و تفسیری عناصر برنامه های درسی در دانشگاه های معتبر ایران و جهان و همچنین دانشگاه های دفاع ملی مورد بررسی قرار گرفت، بررسی تطبیقی و تفسیری برای افزایش قابلیت اتکا و اطمینان به یافته های پژوهش استفاده شد. همچنین فرایند انجام مطالعه در اختیار استاد راهنما قرار گرفت. پس از بازنگری فرایند مطالعه، نتایج پژوهش مورد تأیید قرار گرفت.	(پایایی) اتکاپذیری و اطمینان پذیری: درجه ثبات و پایداری تبیین های صورت گرفته در طول زمان و مکان
در خصوص قابلیت اعتماد، همسانی و باورپذیری به یافته های پژوهشی تلاش شد تا با توجه به ادبیات و دیدگاه های مختلفی که در خصوص نمونه گزینی وجود دارد، عناصر برنامه درسی در دانشگاه های معتبر و دفاع ملی انتخاب شوند. همچنین هماهنگی در تفسیر عناصر برنامه های درسی ایجاد شد و گردآوری اطلاعات تا اشباع نظری ادامه داشت و پژوهشگر با دقت کامل به بررسی و پالایش کدهای اتخاذ شده و نظریه صورت بندی شده با کمک استاد راهنما انجام داد.	(روایی درونی) اعتمادپذیری، همسانی و باورپذیری: میزان و درجه تطبیق یافته های تحقیق با داده های تحقیق
در رابطه با تأیید و تصدیق پذیری داده ها تمام مضامین استخراج شده و تفسیرهای صورت گرفته با همخوانی و بازبینی دو فرد مستقل راجع به دقت، ارتباط و معنی داده ها به دست آمد یعنی مقوله های استخراج شده از طریق بازنگری دو تن از خبرگان در دسترس و استفاده از نظرهای اصلاحی آنها آزمون شد. فرایند انجام کار در اختیار استاد راهنما قرار داده شد تا صحت نحوه انجام پژوهش تأیید گردد.	(اعتبار سازه) تأیید یا تصدیق پذیری: درجه عینیت گرایی تفسیرهای صورت گرفته با نظر مصاحبه شوندگان و اجتناب از سوگیری و پیش داوری محقق

1. Trustworthiness
2. Petty, Thomson & Stew
3. Dependability
4. Credibility
5. Conformability
6. Transferability

<p>انجام نمونه‌گیری هدفمند و نظری و همچنین کفایت اطلاعات جمع‌آوری شده به شیوه نوحاسته و اعلام نظر اساتید راهنما حاکی از آن است که خواننده می‌تواند امکان انتقال‌پذیری یافته‌ها به موقعیت‌های مشابه دیگر را مورد ارزیابی قرار دهد و نهایتاً مفاهیم از تمامی مصاحبه‌شوندگان این مطالعه استخراج شده است</p>	<p>(روایی بیرونی) انتقال‌پذیری: درجه و میزان به‌کارگیری یافته‌های تحقیق در موقعیت‌های مشابه دیگر</p>
--	--

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

به منظور پاسخ‌گویی به سوال پژوهش مبنی بر روش‌های آموزشی در دروس راهبردی دانشگاه‌های عالی دفاعی ملی ایران و جهان چگونه می‌باشد؟ به بررسی منابع کتابخانه‌ای، کتب و مقالات پرداخته شد. کوشیده شد تا روش‌های آموزشی متناسب با رشته‌گرایش‌های دروس راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی بررسی شود. نتایج در جداول زیر ذکر گردیده است.

جدول ۳. مضامین و عناصر دروس راهبردی دانشگاه دفاع ملی ایران و جهان از منظر "اهداف و مقاصد"

<p>مضامین مهم در فرآیند طراحی برنامه درسی (اهداف و مقاصد) دروس راهبردی دانشگاه</p>
<p>شناسایی الزامات آندراگوژیکی، آموزشی و فناوری مورد نیاز دانشجویان و انجام پژوهش‌های علمی و بنیادی بر روی علوم نظامی و برگزاری دوره‌های آموزش مجدد (بازآموزی) برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی</p>
<p>توجه به راهبرد‌های آموزشی برای توسعه مهارت‌های فرا ارتباطی دانشجویان و سازماندهی مطالعه آزاد برای آنان، ایجاد روابط با مراکز علمی و سایر کشورها به منظور تبادل برنامه‌های آموزشی و موضوع‌هایی با دستور کار بین‌المللی و همکاری گسترده و بین‌المللی با سازمان‌های ملل و جهانی</p>
<p>افزایش آموزش‌های عملی، نظامی و مدیریت جهانی و یادگیری معنادار در بین دانشجویان و فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای ارتقای کیفیت آموزشی</p>
<p>آماده‌سازی عملیاتی و راهبردی افسران عالی رتبه و آماده‌سازی مدرسین و محققین ستاد‌های عملیاتی و آموزش پرسنل نظامی در سطوح مدیریت استراتژیک</p>
<p>انتقال تفکر شرکت‌کنندگان از یک محیط نظارتی راهکنشی به دنیایی از مسائل عمده و سازمانی، هدف کلیدی از برگزاری دوره، حصول اطمینان از ایجاد مهارت تفکر مفهومی در شرکت‌کنندگان از طریق مطالعه نزدیک، موشکافانه و جزئیات مربوط به طیف وسیعی از مسائل شامل موضوع‌های دفاعی و امنیت ملی باشد</p>
<p>دورنمایی برای نو‌شدن، فناوری محور شدن، و تبدیل شدن به مرکز رقابت جهانی در زمینه امنیت و دفاع ملی</p>
<p>مبدل شدن به مرکز آموزشی و نظری معتبر پویا و پاسخگو در حوزه امنیت ملی و دفاع، تفکر راهبردی و توسعه رهبری آموزش و توسعه مهارت‌ها و صلاحیت‌های رهبران حوزه امنیت ملی، کارکنان نهاد‌های مختلف غیر دولتی، مشاوران دولتی، مدیران منتخب بخش خصوصی، به منظور تدوین و تحقق سیاست امنیت ملی و همچنین انجام مطالعات و پژوهش‌های ویژه در زمینه دفاع ملی و امنیت ملی.</p>

دفاع از کشور وظیفه و اولویت اولیه هر شهروند است و دانشکده دفاع ملی تعهد خود را با آموزش و تربیت رهبران ملی آینده که از بخش های مختلف جامعه می باشند، در زمینه های دفاع و امنیت ملی به انجام رساند.
آماده نمودن دانشجویان برای پذیرش مسئولیت های مهم در سازمان ها از طریق تقویت قدرت تحلیل، دانش دفاعی و امنیت بین الملل و دیدگاه های راهبردی و توانمند سازی دانشجویان به منظور حل عقلایی مسائل
افزایش دانش و توسعه تجارب و تخصص های افسران نظامی منتخب از طریق ایجاد درکی قوی از عناصر تاثیر گذار بر امنیت ملی و آماده سازی آن ها برای مسئولیت پذیری بیشتر در سطوح عملیاتی و راهبردی در مشاغل ملی و بین المللی
آماده سازی افسران منتخب نظامی برای مسئولیت پذیری در سطوح راهبردی و عملیاتی در محیط های ملی و بین المللی
پی ریزی رهبری و عملکرد های فرماندهی با ایجاد درکی عمیق و قوی از ملاحظه ای جغرافیایی تاثیر گذار بر جهان
توسعه درک عمیق از اجزای قدرت ملی موثر در تدوین راهبرد بزرگ ملی
ارائه دانشی از چارچوب سیاسی و راهبردی برای سیاست گذاری ها و عملیات در محیط های مشترک چند ملیتی
ایجاد ارتباط بین سطوح بالای مدیریت دفاعی در چارچوبی دموکراتیک به منظور گسترش منافع ملی
انجام پژوهش های پیشرفته علمی در سطوح سیاست راهبردی ملی
ارائه توصیه های سیاستی در مسائل خاص ملی و بین المللی در گستره امنیت ملی
تقویت قدرت تفکر دانشجویان در سطوح راهبردی پیرامون موضوع های سیاسی - نظامی
آموزش فرآیند های تفکر مورد استفاده در علوم اجتماعی از طریق تحقیق در مطالعات امنیتی و مطالعه روش های علوم اجتماعی به واسطه برخورد با مسائل امنیتی
مطالعه و ارزیابی مسائل راهبردی دفاع ملی و به منظور بهبود روش ملی مدیریت بحران و ترکیب نمودن تلاش های سیاسی، نظامی، اقتصادی و علمی در مسائل دفاعی و امنیتی در یک چارچوب جامعه ملی و توسعه دانش در زمینه های موجود در برنامه دفاع ملی و انجام تحقیقات و مطالعات راهبردی در سطح ملی
پرورش توانایی حل مسائل دانشجویان در راستای عمل به منظور تبدیل به مدیران شایسته برای نیرو های دفاع ملی
ترویج و اشاعه فرهنگ نظامی و همکاری فرهنگی و علمی با موسسه های پیشرو و سازمان ها
آموزش و تربیت فرماندهان عالی رتبه نیرو های مسلح و مدیران عالی وزارت خانه های مختلف در امور مربوطه، مدیریت عالی و راهبردی و امنیتی با بهره گیری از آخرین دستاورد های علمی
افزایش توان پژوهشی دانشجویان در زمینه های مسائل امنیتی و راهبردی و افزایش توانایی مدیریتی دانشجویان در حوزه های راهبردی، امنیتی و آینده پژوهی و کسب آگاهی از پیشرفت های علمی جهان
برقراری ارتباط با مراکز علمی و پژوهشی جهت حل مسائل مدیریتی، دفاعی و امنیتی راهبردی
کسب دانش و مهارت های ضروری جهت خدمت در مشاغل فرماندهی و سازماندهی نظامی و غیر نظامی
انجام مطالعات آینده نگری، تحلیل و مفاهیم برای دفاع از کشور در زمینه های امنیت ملی و دفاعی کشور

مضامین مهم در فرآیند طراحی برنامه درسی (محتوای درسی) دروس راهبردی دانشگاه
ارائه مثال های راهبردی در زمینه های مختلف آموزشی و آموزش هایی در زمینه هنر جنگ در رسته های مختلف نیرو های مسلح، تاریخ نظامی و تاریخ هنر جنگ
توجه به اصل انعطاف پذیری و تدوین محتوای آموزشی، مدیریت نظامی - اداری، مدیریت پشتیبانی و لجستیکی، مدیریت آموزشی - اجتماعی و برگزاری دوره های بسیج آکادمیک
فراهم آوردن دسترسی آسان دانشجویان به محتوای یادگیری و دسترسی آسان اعضای هیئت علمی به منابع الکترونیکی
تلفیق محتوا های مختلف یادگیری و استفاده از محتوای چند رسانه ای و در نظر گرفتن دوره ها به صورت راهکنشی (تاکتیکی) و چگونگی رهبری و طرح ریزی های راهبردی
فراهم آوردن فرصت های یادگیری متنوع و رعایت اصول آموزشی در تدوین محتوا و اختصاص دادن واحد بیشتر به دروس راهبردی (بیشتر از ۸۰ درصد)
توجه به شرایط یادگیرندگان و سازماندهی محتوا بر اساس شرایط آنان و تدریس دروسی در حوزه های راهبردی و رهبری
در نظر گرفتن سیلابس های درسی از جمله آینده نگاری؛ این سیلاب های آموزشی جایگاه آینده نگاری را در اندیشه های دفاعی معرفی کند و بر دانشی از توان و ابزارهای موجود استوار باشد.
اصلاح و به روز رسانی پیوسته سرفصل های آموزشی و معرفی مضامین جدید در فرآیند آموزش همچنین محتوای آموزشی باید در حوزه هایی از جمله دفاع از سرزمین، مشارکت در عملیات صلح و کمک به مردم در مواقع وقوع بلاهای طبیعی و فجایع در یک کلمه افسران هم به منظور جنگ و هم برای مذاکره آموزش داده شوند.
در محتوای آموزشی باید رویکرد حل مشکلات بر فرآیند آموزش غالب باشد که شامل تشخیص موارد ممکن برای ارتقای سامانه های امنیتی و ایجاد طرح های اولیه برای عملیاتی سازی باشد
محتوای آموزش ها باید شامل نطق پردازی های کارکنان ارشد، متخصصان داخلی و خارجی و همچنین سفرهای مطالعاتی و بازدید هایی از مناطق مختلف کشور و موسسات خارجی که با مسائل امنیتی و دفاعی سروکار دارند، باشد.
محتوای آموزشی باید شامل راهبرد جنگ، مدیریت دفاعی، اقتصاد دفاعی، مدیریت بلاهای طبیعی، جنگ نامتقارن، امنیت انرژی، امنیت دریایی، راهبرد و عملیات نظامی باشد.
در نظر گرفتن درسی به عنوان راهبرد های امنیت ملی؛ در این درس استادان نخبه دانشگاه دفاع ملی برای سخنرانی و آموزش های راهبردی کلاسی به انجام تمرین عملی با موضوع های راهبردی و عملیاتی امنیت ملی بپردازند
در نظر گرفتن دروسی با عنوان مبارزه با تروریسم که دانشجویان در این درس در دنیایی واقعی به مبارزه با تروریسم پرداخته و نقش رهبران نظامی و مدیران غیر نظامی را ایفا کنند
محتوای آموزشی باید طوری طراحی شود که دانشجویان را با مسائل متنوع آشنا کند و دانشجویان از فرضیات خلاقانه و نظرات خودشان پیرامون جنگ، صلح، رهبری، سیاست، قومیت در حل مسائل استفاده کنند.
پیروی از برنامه ها و پروژه های تصمیم گیران کشور، دیدگاه های صاحب نظران در دانشگاه و سازمان های صاحب نام در کشور و

بحث و گفت و گو با آن ها در چارچوب فضای ملی و راهبردی کشور

غنی سازی محتوای تئوری و تاکید بر ارائه سرفصل های مصوب در کلاس و اشراف دانشی اساتید بر طرح های درسی

جدول ۵. مضامین و عناصر دروس راهبردی دانشگاه دفاع ملی ایران و جهان از منظر "روش های تدریس"

مضامین مهم در فرآیند طراحی برنامه درسی (روش های تدریس) دروس راهبردی دانشگاه
استفاده از انواع روش هایی مانند فناوری های چند رسانه ای و برنامه های خود آموز رایانه ای، نرم افزار های آموزشی، فیلم های آموزشی، خود آموزی های اینترنتی و بر خط و کتابچه های راهنما
بهره گیری از هیئت علمی سایر کشور ها در تدریس دروس و موضوع های هماهنگ شده و دعوت از اساتید مجرب دانشگاه ها و سفیران برای تدریس به دانشجویان
تبادل تجارب و بهره برداری از فناوری های نوین آموزشی و انتشار تحقیقات نظامی
بهره گیری از روش های مختلف تدریس از جمله: هم اندیشی، میزگرد ها، سخنرانی ها، نشست ها، بازدید های علمی نظریه پردازی، مباحثه، مطالعات فردی، مقاله نویسی، مطالعات هدف مند، گفت و گو های غیر رسمی (شخصی)، ملاقات با فرماندهان کلیدی، برقراری ارتباط و تعامل با ژنرال های بازنشسته، به کارگیری کلیپ های ویدئویی و جزوه، بازی های رایانه ای و تمرین ها، تشریح مساعی بر خط، بازی های گروهی، ایفای نقش، بازی های راهبردی
آموزش از طریق گروه های کوچک و محدود به سبب تاکید بر تعامل بین دانشجویان و استادان مثلا بری دروس روابط بین الملل ۱ و ۲ به صورت هم اندیشی با گروه های ۵ الی ۱۰ نفره برگزار شود تا دانشجویان توانایی حل مسائل را از طریق گفت و گو های پرجنب و جوش و اکتشافی بدست بیاورند.
فرآیند آموزش و روش های تدریس بر روی یک نظام کنشی - واکنش همراه با سخنرانی ها و ارائه ها و خود آموزی ها
جهت آموزش بهتر از شبیه سازی و آموزش از راه دور انجام شود؛ شبیه سازی برای ارتقای آموزش ها و توانمند ساختن افراد جهت تمرین و آموزش از راه دور جهت فراهم آوردن آموزش از راه دور به عنوان سیستم آموزشی نوین
برگزاری همایش ها، گرد همایی ها و جلسات علمی، همکاری های علمی، ترویج و ارتقای نتایج و بازده های تحقیقاتی علمی، بازدیدهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، مذهبی با هدف درک بهینه مشکلات مدیریتی، راهبردی و اجرای قانون در سطح کشوری، استانی و روستایی
بازدید های اقتصادی، علمی و فناوری با هدف درک توسعه صنعت در کشور و صحبت با مسئولان پیرامون نظرات محلی در مورد موضوع های متنوع توسعه اقتصادی از بخش های صنعتی، خصوصی، دولتی، آگاهی به مسائل رشد و توسعه زیر ساخت ها، مسائل محیطی و علمی و عملکرد موسسات مالی
دعوت از افراد سرشناس و صاحب نظر به منظور بیان دیدگاه های خود در هم اندیشی ها
به کارگیری روش های مختلف تدریس از جمله روش تدریس مبتنی بر پروژه، تیمی، حل مسئله، مشارکتی، کاوشی، نقادانه، الگوبرداری، مباحثه و فردی

جدول ۶. مضامین و عناصر دروس راهبردی دانشگاه دفاع ملی ایران و جهان از منظر "روش های ارزشیابی"

مضامین مهم در فرآیند طراحی برنامه درسی (روش های ارزشیابی) دروس راهبردی دانشگاه
خود ارزشیابی و نظارت بر پیشرفت و کیفیت آموزش دانشجویان از جنبه های مختلف و استفاده از روش های مختلف ارزشیابی (آغازین، تکوینی و تراکمی)
نظارت بر آموزش های نظامی دانشگاه و ارزشیابی و ارائه سریع بازخورد از آموخته ها، ارزشیابی پروژه های درسی دانشجویان و واپایش میزان آمادگی تخصصی فارغ التحصیلان، واپایش گروه مدرسین و تجهیزات پشتیبانی از فرآیند آموزش، استفاده از راهبرد های نوین سنجش (مشارکت، پوشه کار، خودارزیابی و سنجش همکلاسی)
ارسال نتایج نظارت ها و تجزیه و تحلیل های انجام گرفته در مراکز آموزشی و دانشگاهی و گروه ها به شورای دانشگاه تا برای ارتقای کیفیت محتوا و روش های تدریس در ترم ها و سال های آینده انجام شود.
بهره گیری از کارشناسان با کیفیت بالا اعم از نظامی و غیر نظامی در ارزیابی کارهای تحقیقاتی و فرآیند آموزش
ارزیابی مستمر از پیشرفت های دانشجویان توسط اساتید در طول هفته و همچنین درگیر کردن دانشجویان با سوالات، آزمون ها، امتحانات جمعی و جلسات بحث گروهی
ارزشیابی های پایانی تنها از طریق اطلاعات یادگیری شده از کلاس ها و منابع صورت نگیرد بلکه قابلیت های دانشجویان در بکارگیری دانش های آموخته شده در طی دوره ها نیز مورد ارزیابی قرار گیرد.
تعیین هدف ها و استاندارد های ارزشیابی، طراحی شاخص های اندازه گیری هدف های عملیاتی، راهکنش های بخشی و زیر بخشی، تعیین وضعیت معیار شاخص های طراحی شده.
ایجاد سازوکارهای واپایش و ارزشیابی راهبردی داخل و خارج دانشگاه: طراحی نظام مبتنی بر هدف، فرآیند و نتیجه، طراحی نظام ارزشیابی عوامل انسانی، فناورانه، اطلاعاتی و سازمانی.
تدوین گزارش پیاده سازی نظام و اقدام های تحول و تعالی و مستند سازی اقدام های انجام شده در جهت پیاده سازی نظام جدید و بهبود و اصلاح فرآیند ها نسبت به هدف های کمی طراحی شده.
سرفصل های آموزشی همواره به روز رسانی شوند و از جنبه های مختلف امنیت ملی و دفاع ملی مورد ارزشیابی قرار گیرند.
وجود سازوکار تشویق اعضای هیئت علمی بر اساس نتایج ارزشیابی آنان
سنجش درک و فهم، حل مساله، استدلال، تفکر و کاربرد آموخته ها در شرایط زندگی واقعی
استفاده از ابزار هایی که تکالیف پیچیده و واقعی را در اختیار یادگیرندگان بگذارند و به آنان فرصت های طولانی تری بدهند تا به انجام آن تکالیف و حل مسائل بپردازند.

جدول ۷. مضامین و عناصر دروس راهبردی دانشگاه دفاع ملی ایران و جهان از منظر "فضای یادگیری"

مضامین مهم در فرآیند طراحی برنامه درسی (فضای یادگیری) دروس راهبردی دانشگاه
برخورداری دانشجویان تحصیلات تکمیلی از میز، قفسه کتاب، دستگاه تکثیر و اتاق های تحقیق مشترک، اینترنت و منابع دست اول از جمله کتابخانه و اسناد دیجیتال علمی و دفاع ملی

رفع محدودیت های مکانی، برگزاری کارگاه های آموزشی، اجلاس های علمی و عملی و کلاس های گروهی
استفاده از آزمایشگاه ها به منظور تمرینات عملی و شرکت در مناطق نظامی برای مشاهده تسلیحات و تجهیزات نیروی دریایی و پرتاب موشک ها و فراهم نمودن تجهیزات شبیه سازی
برگزاری هم اندیشی های بین المللی مطالعات دفاعی در سال به منظور توسعه آموزش و در نظر گرفتن آزادی علمی و انعطاف پذیری اندیشه ها و سوابق حرفه ای
در نظر گرفتن دانشکده دفاع ملی به عنوان اتاق فکر به منظور فراهم نمودن داده های به موقع و موثر برای بررسی و گفت و گو در وزارت دفاع، مذاکره دانشکده با وزارت دفاع، نیرو های دفاع ملی، وزارت خانه های مربوطه و دانشگاه ها و جامعه کسب و کار
بهره گیری از دوره های بر خط پیشرفته آموزشی دانشکده که راهی موثر به منظور فراهم آوردن شرایط آموزشی در هر زمان و مکان با استفاده از فناوری اینترنت است
به منظور انجام کارهای تحقیقاتی، برای دانشجویان وبگاه اینترنتی اختصاص داده شود تا دانشجویان بتوانند از این بخش به منابع غنی الکترونیکی موجود در کتابخانه دسترسی پیدا کنند.
فضاهای یادگیری به صورتی باشد که امکان گفت و گوی دانشجویان را با سخنرانان و مدرسان در هنگام صرف قهوه، ناهار و هم اندیشی های عصر فراهم آورد
فضاهای آموزشی باید دارای سالن های همایش، مجهز به امکانات صوتی و تصویری مناسب، تابلو های الکترونیکی جهت اطلاع رسانی و ترجمه هم زمان سخنرانی به زبان های مختلف برای مخاطبین را فراهم کند
کلاس های درس سخنرانی مجهز به امکانات صوتی و ویدئو پروژکتور باشد و کلاس های مباحثه گروهی با ظرفیت تقریبی ۲۰ نفر و دارای لابراتوار زبان، اتاق های شبیه سازی، سالن های توجیهی با ظرفیت ۶۰ نفر، اتاق های عملیات با ظرفیت تقریبی ۱۵ الی ۲۰ نفر و مجهز به امکانات نقشه رایانه ای و دستی با سیستم شبکه اینترنت داخلی مجزا و مختص عملیات باشد
فضاهای یادگیری برای اتاق های عملیات به گونه ای باشد تا شرایط اتاق واقعی عملیات را فراهم کند و ظرفیت این گونه اتاق ها ۴۰ نفر و اغلب در زیر زمین دانشکده باشد تا در برابر حملات هوایی و موشکی آسیب نبیند.
اختصاص شبکه تلویزیونی آموزشی داخلی در اتاق های دانشجویی
فضاهای آموزشی دارای پشتیبانی های صوتی و تصویری باشند و فیلم های آموزشی به منظور انتقال اطلاعات اساسی و با رویکرد "شرایط واقعی" استفاده شوند و برای تشکیل کلاس ها حتما ۵۰ درصد دانشجویان حضور داشته باشند
فراهم آوردن محیط تحصیلی مناسب برای انجام مطالعات، پژوهش و تجزیه و تحلیل، مشتمل بر زمان، فرصت های ایجاد شده، منابع و آزادی معقول در زمینه بیان و تبادل ایده ها و نظرات دانشجویان
استفاده از فضای شبیه سازی به میدان رزم، به دلیل تجارب کسب شده از ۸ سال دفاع مقدس و شرایط مناسب جغرافیایی و چهار فصل بودن فضا

جدول ۸. مضامین و عناصر دروس راهبردی دانشگاه دفاع ملی ایران و جهان از منظر "فعالیت های یادگیری"

مضامین مهم در فرآیند طراحی برنامه درسی (فعالیت های یادگیری) دروس راهبردی دانشگاه
توجه به نقش مشارکت و تعامل در امر یادگیری، تمرینات گروهی، بازی های نظامی، مطالعات انفرادی، شرکت در نمایش های

راهکنشی (تاکتیکی)
توجه به محیط های آموزشی و تجربیات یادگیری، ایجاد محیط های فراگیر محور و خلاقانه
فراهم کردن تجربیات یادگیری مستقل و شخصیت سازی در بین یادگیرندگان و بازدید های علمی، میدانی و عملی
شرکت در فعالیت هایی از جمله بازی های نظامی برای واقع نمایی و به منظور تقویت مسئولیت افراد در سیاست در نقش دموکراتیک و جامعه بین الملل.
دوره های آموزش زبان خارجی و سفر های خارجی برای دانشجویان برگزار شود این سفرها برای دانشجویان این امکان را فراهم می کند که پویایی و جنبه های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، نظامی، محیطی و علوم فنی کشور های همسایه را مشاهده کنند و در حین این بازدید ها، چگونگی تاثیر عناصر یادشده را بر امنیت ملی کشور ترسیم کنند.
فعالیت هایی از جمله گفت و گو های گروهی توسط دانشجویان در گروه های ۹ یا ۱۰ نفره، نگارش های فردی و گروهی، مطالعات موردی و تمرینات مشارکتی برای دانشجویان در نظر گرفته شود
در نظر گرفتن فعالیت های برای دانشجویان قبل از فارغ التحصیلی از جمله شبیه سازی سه روزه سیاسی و ارائه پروژه هایی جهت نگاهی عمیق به موضوعی که بر امنیت دفاع ملی تاثیر گذار باشد.
انجام کارگروهی و فردی بر روی موضوعات انتخاب شده توسط ارتش
بازدید های هدف مند از محل های مورد علاقه وزارت دفاع و سفر های مطالعاتی در داخل و خارج از کشور با هدف آشنایی دانشجویان با ویژگی های گوناگون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و نظامی کشور
انجام پایان نامه های دانشجویان به صورت گروهی ولی تعداد اعضای گروه بیشتر از ۳ نفر نباشد
استفاده از رویکرد های "دانشجو - محور" در مسئله یابی و شناسایی مشکلات محیط عملیاتی و توانمند سازی علمی - مهارتی دانشجویان برای مواجهه با شرایط واقعی
فعالیت هایی از جمله راهبرد های نظامی ملی، عملیات ترکیب مشترک، ارزیابی های سیاسی - نظامی، سیاست های ضد تروریسم برای دانشجویان در نظر گرفته شود

جدول ۹. مضامین و عناصر دروس راهبردی دانشگاه دفاع ملی ایران و جهان از منظر "زمان یادگیری"

مضامین مهم در فرآیند طراحی برنامه درسی (زمان یادگیری) دروس راهبردی دانشگاه
بهره گیری بهینه از زمان یادگیری و اختصاص دادن زمان خاصی برای مطالعات انفرادی دانشجویان در طول هفته
نظامند بودن ارائه دوره ها (در سال اول تحصیلی به جنبه های عملیاتی و در سال دوم به مسائل راهبردی پرداخته شود) سفرهای مطالعاتی و کلاس های درس در سال های اول انجام شود برای آشنایی با تسلیحات نظامی و در ترم بعدی دانشجویان در عملیات نظامی، راهبردی و خط مقدم آماده شوند و بعد از آن دانشجویان به عنوان فرمانده ها و عضوی از نبرد فرضی و بازی های جنگی آماده شوند.
اختصاص دوره های باز آموزی و مرور دوره ها به مدت ۱ الی ۲ هفته پیش از شروع آموزش تحصیلی، در نظر گرفتن دروس نظری در سال های اول، دروس عملی و میدانی در سال های دوم و کار آموزشی در یگان ها در سال سوم. بازدید های علمی از شهر ها و موسسه های مالی و دفاعی و صایع دفاعی بیشتر در ترم های اول انجام شود. در ترم های سوم بازدید از مناطق مختلف

جهان صورت گیرد که موضوعات تحلیل های راهبردی مدنظر باشد.
اختصاص دادن ۲۰ الی ۳۰ درصد به دروس سیاسی و اجتماعی، ۷۰ الی ۸۰ درصد به دروس نظامی که از این دروس یک سوم آن عمومی و بقیه اختصاصی هر رشته باشد.
در ترم اول دانشجویان به مطالعه نظریه های اساسی و اصولی در مورد موضوع های امنیت ملی بپردازند. در ترم دوم به تجزیه و تحلیل با رویکرد بومی شامل سیاست های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، کشاورزی، و صنعتی و تاثیر هر یک بر امنیت ملی بپردازند پس از اتمام دوره ها، بازدید هایی از صنایع راهبردی و موسسه های منتخب. در ترم سوم که مربوط به امور بین الملل است بر روی مباحثی تمرکز دارد که طبق آن ها راهبرد های امنیت ملی ارائه می شود.
یادگیری پس از فارغ التحصیلی به پایان نرسد بلکه با استفاده از وب گاه ها، گروه ها فرصت هایی از طریق شبکه های ایجاد شده در اختیار دانشجویان قرار گرفته شود

نتیجه گیری و پیشنهاد:

الف- نتیجه گیری

امروزه در عصر اطلاعات، اصلی ترین عامل موفقیت سازمان ها به ویژه در عرصه های بین المللی، کسب و تحلیل به موقع و مناسب اطلاعات محیطی و بهره برداری شایسته از آنها در هدف گذاری، تدوین راهبرد و برنامه ریزی است. نتیجه بهره گیری از مدل های نوین یاددهی - یادگیری در دانشگاه های دفاع ملی مبتنی بر بهترین تجربیات در مراکز آموزش عالی نظامی، انتقال مهارت و دانش به فراگیرانی است که در آینده قرار است به منظور تحقق اهداف نظامی و راهبردی داده شوند که علاوه بر برخورداری از فنون و مهارت های نظامی، توانائی تحلیل و تصمیمات قاطعانه را داشته باشند. در این پژوهش نیز کوشیده شد تا روش های آموزشی دروس راهبردی دانشگاه دفاع ملی ایران و جهان مورد بررسی قرار گیرند، از جمله مضامین استخراج شده روش های آموزشی دروس راهبردی می توان به روش های ارزشیابی، اهداف و مقاصد، محتوای درسی، روش های تدریس، فضا، فعالیت و زمان یادگیری اشاره داشت.

با توجه به نتایج جدول ۳ و اهمیت اهداف و مقاصد آموزشی در دانشگاه عالی دفاع ملی، ویژگی ها و مراحل این نوع آموزش شرح داده شد: از مهمترین اهدافی که در آموزش دانشگاه عالی دفاع ملی مدنظر قرار می دهند، تسهیل یادگیری و افزایش مهارت ها و شایستگی های کاری است. منظور از آموزش های نظامی، فعالیت های آموزشی است که برای کسب مهارت، دانش و ایجاد نگرش در راستای تخصصی مورد نیاز به طور رسمی در قالب دوره های رزم مقدماتی، دوره های زبان انگلیسی و آموزش های فنی و عملیاتی به اشکال تئوری و عملی به فراگیران عرضه می شود. بنابراین یکی از اهداف ارائه آموزش های راهبردی در دانشگاه های نظامی، اثرگذاری و بهبود

مولفه های روانی و جسمانی و عملی فراگیران است. برخی از ابعاد تعلیم و آموزش نظامی عبارتند از: ارتقای سطح اعتماد به نفس، تعهد و مسئولیت پذیری، کاهش اضطراب و استرس، اطاعت پذیری فراگیران، راز داری، انضباط، رابطه اجتماعی موثر در قالب گروه های نظامی، مقابله با افسردگی و مدیریت بهینه زمان، تقویت استقامت، چابکی و افزایش سطح آمادگی جسمانی فراگیران. در بیانی دیگر محور اصلی یاددهی یادگیری نظامی، انضباط معنوی بیان شده است. در این دیدگاه اصلی ترین هدف تعلیم و تربیت نظامی در سطح دانشگاه های نظامی و دفاع ملی؛ تربیت نظامی، ولایت پذیری و تقویت تقوای الهی معرفی شده و مهمترین رسالت و مأموریت مراکز آموزش عالی نظامی، آموزش و پرورش افسرانی است که با قلبی مطمئن و سرشار از ایمان به خداوند و برخوردار از بصیرت و آگاهی، توان تشخیص مسائل حرفه ای در حوزه نظامی را داشته و با اعتقادی راسخ در زمان و مکان مناسب عمل صالح و مناسب را انجام دهند.

بر اساس نتایج جدول ۴ محتوای برنامه درسی دانشگاه های عالی دفاع ملی باید طوری انتخاب شوند که امکان و فرصت استدلال، استنتاج و سایر فعالیت های ذهنی سطح بالا و تعامل با یکدیگر و ایجاد بحث گروهی در بین دانشجویان را فراهم نماید. لذا باید از تراکم مطالب در محتوای آموزشی اجتناب نموده و بر چالش برانگیز بودن و راهبردی بودن محتوا تاکید شود. بنابراین لازم است بخشی از محتوا به فعالیت های پژوهشی اختصاص یابد. محتوا اصول و مفاهیمی هستند که به شاگردان ارائه می شود تا ورود آنان را به فعالیت های آموزشی، میسر و رسیدن آنان را به هدف های اجرایی امکان پذیر سازد. محتوای آموزشی باید بر اساس هدف ها و مقاصد آموزشی ذکر شده در جدول ۴، تهیه و تنظیم شود. مطالب و فعالیت های پیشنهادی باید دقیقاً با هدف های کلی، جزئی و رفتاری مطابق و همسو باشد تا تحقق آن را امکان پذیر سازد؛ به عبارت دیگر، رفتارهایی که در هدف های اجرایی ذکر می شوند، باید راهنمای گزینش محتوای آموزشی قرار گیرند.

با توجه به نتایج جدول ۵ می توان نتیجه گرفت که از مراحل مهم طراحی آموزشی، انتخاب روش تدریس است. استاد درس بعد از انتخاب محتوا و قبل از تعیین وسیله، باید خط مشی و روش مناسب تدریس خود را انتخاب کند. به مجموعه تدابیر منظمی که برای رسیدن به هدف، با توجه به شرایط و امکانات اتخاذ می شود "روش تدریس" می گویند. روش های تدریس فی نفسه خوب یا بد نیستند بلکه نحوه و شرایط استفاده از آن ها موجب ضعف یا موفقیت تدریس می شود. اگر روش انتخاب شده با اهداف، توانایی های یادگیرندگان و محتوای دروس منطبق نباشد و یا استاد

مهارت های لازم برای استفاده از روش ها را کسب نکرده باشد یا زمینه اجرای آن ها را در کلاس فراهم ننموده باشد؛ در این گونه موارد استاد با شکست مواجهه می شود و کیفیت تدریس او مناسب نخواهد بود.

با توجه به نتایج جدول ۶ می توان اذعان نمود که ارزشیابی در آموزش عالی با اهدافی چون ارائه تصویری از آنچه دانشجویان یاد گرفته اند، تشویق و ترغیب دانشجویان، توسعه مهارت های خودارزشیابی، ارائه گواهی برای ادامه تحصیل، رتبه بندی دانشجویان بر اساس معدل و نمرات آنان، مشخص کردن نقاط ضعف و قوت یادگیری دانشجویان، تصمیم گیری درباره ارتقاء یا عدم ارتقاء دانشجویان، آماده کردن بازخورد برای استادان، اعطا مجوز برای انتخاب دروس بعدی، تقویت و بهسازی کیفیت تدریس از جمله ویژگی های مهم ارزشیابی در مراکز دانشگاهی است.

با توجه به نتایج جدول ۷ فضای یادگیری و کلاس باید به گونه ای طراحی شود که موجب تسهیل تعامل گردد. در کلاس هایی که معمولاً صندلی ها یا نیمکت ها در یک صف مستقیم و پشت سر هم قرار دارند و دانشجویان قادر به دیدن همکلاسی های خود نیستند، ایجاد فضای تعامل بسیار مشکل و گاهی غیرممکن است. تقسیم کلاس به گروه های کوچک فرصت بیشتری را برای تبادل افکار در میان دانشجویان فراهم می کند. آرایش دایره ای یا میزگرد، تعاملی شکل و تماس چهره به چهره چندین نمونه از آرایش کلاس درسی است که تعامل را امکان پذیر می سازد. علاوه بر ساختار فیزیکی کلاسی، جو عاطفی کلاس نیز در تعامل بسیار موثر است. بحث و تبادل اندیشه و افکار زمانی میسر است که کلاس درس به محیطی پذیرا و اطمینان بخش تبدیل شود. یعنی جایی که هم استادان و هم دانشجویان احساس اعتماد و امنیت کنند. احترام به اندیشه های دانشجویان در ایجاد جو امنیت بسیار موثر است، به همین دلیل اندیشه ها و عقاید آنان نباید مورد تمسخر قرار گیرد و یا طرد شود. فضای کلاس در ایجاد جو تعامل بسیار موثر است. در نظام یادگیری کشور، تمام فرایندهای یاددهی - یادگیری، در داخل فضای یادگیری انجام می شود. این فضا تحت عنوان محیط یادگیری، تمامی فرایندهای مذکور را تحت تأثیر قرار می دهد.

با توجه به نتایج جدول ۸ می توان نتیجه گرفت که موضوعاتی که یادگیرندگان می بایست در طول آموزش فراگیرند باید در قالب مسئله، پروژه، طرح و یا مورد باشد، به عنوان مثال تعیین پروژه ای گروهی برای یادگیرندگان که سبب درگیر شدن بیشتر آن ها با محیط های آموزشی می شود، تکالیف و یا فعالیت ها می تواند در قالب وظایف اصیل به منظور حمایت و بهبود یادگیری

ارائه شود. تعامل میان یادگیرندگان در انجام این تکالیف نه تنها در یادگیری مفاهیم بلکه در چگونگی کاربست این مفاهیم در محل کار و یا در زندگی فرد به او کمک می کند. تکالیف یادگیری باید مستقیماً برخاسته از نیاز، علاقه، تجربه و مرتبط به حرفه و گرایش دانشجویان باشد، همچنین می بایست زمینه تعامل یادگیرندگان را فراهم آورد. فعالیت‌های یاددهی و یادگیری، فرصت‌هایی برای کسب تجربیات مستقیم، ارزشیابی و بازاندیشی درباره یادگیری است. برخی از فعالیت‌ها و تجارب یادگیری پیشاپیش توسط برنامه‌ریزان و یا مؤسسات تدارک دیده می‌شوند در حالی که برخی دیگر از آن‌ها از قبل تعیین شده نیست و حاصل تجربه خود یادگیرندگان در محیط‌های یادگیری است.

با توجه به نتایج جدول ۹ می توان گفت که در آموزش راهبردی و آموزش بزرگسالان باید انعطاف در زمان یادگیری داشت که نه تنها باید زمان کلاس‌ها و برنامه‌ها برای بزرگسالان مناسب باشد، بلکه، علاوه بر آن، باید امکانات لازم برای مطالعه مستقل فراهم شود. برای مثال، امکان مطالعه در منزل، کتابخانه و غیره باید برای بزرگسالان فراهم شود. علاوه بر آن، باید به بزرگسالان این آزادی داده شود که هر زمان تمایل داشتند کلاس را ترک و در زمان مناسب‌تر در آن شرکت کنند و برنامه‌های آموزشی شان را ادامه دهند، متأسفانه یکی از مشکلاتی که در این زمینه وجود دارد، کمبود وقت است، کمبود زمان مشکل مشترک بین هر دو گروه آموزش دهنده و آموزش گیرنده است به این صورت که فراگیران وقت کافی برای حضور در کلاس را ندارند و آموزش دهندگان فرصت کافی برای اجرای همه تمرینات در اختیارشان نیست. اگر آموزش بزرگسالان به صورت راه دور انجام شود.

ب- پیشنهادها

- ۱- پیشنهاد می‌شود استادان از روش‌ها و مهارت‌های آینده‌پژوهی روش‌های حل مسئله، مهارت-های ارتباطی و فناوری اطلاعات و رسانه استفاده کنند. این روش‌ها، شیوه‌های جدید تفکر را می-آموزد و ایده‌ها و اندیشه‌های جدیدی را به وجود می‌آورند و دانشجویان به تمامی امور متفکرانه می‌نگرند و هر چیزی را به آسانی نمی‌پذیرند و روی آن فکر می‌کنند.

- ۲- دوره های ویژه امرا، سرداران، وزرا و معاونین آنان تحت عنوان دوره های کوتاه مدت کپ استن، کی استن و پیناکل که در سایر کشور ها برای افسران ارشد و ژنرال های دارای مشاغل راهبردی برگزار می شود، برگزار شود.
- ۳- دروسی مانند جنگ و مملکت داری، دیپلماسی و مملکت داری، مفهوم و ابعاد آمادگی دولت برای دفاع، نقش وزارت خانه های دولتی در آمادگی دولت برای دفاع، موضوع تروریسم، روانشناسی راهبردی، جنگ شبکه محور، اکتساب و آمایش دفاعی در نظر گرفته شود.
- ۴- مرکز بازی های راهبردی، مراکز بازی جنگ، بازی سیاسی، شبیه سازهای رایانه ای، سناریو ها و ... در درون دانشگاه سازماندهی شوند.
- ۵- تیم پژوهشی قوی برای جمع آوری اطلاعات مربوط به متون و محتوای درسی دوره های برگزار شده در دانشگاه دفاع ملی تشکیل شود.

فهرست منابع:**الف - منابع فارسی**

- ترک زاده، جعفر؛ محمدی، مهدی؛ شفیعی، مریم و شعبانی فرد، مجید (۱۳۹۷). "اسباب شناسی نظام یاددهی - یادگیری در دانشکده های فنی و حرفه ای تهران". پژوهش های برنامه درسی، ۸(۱)، ۴۶-۳۱.
- چارلدی، عباس؛ دهقان، نبی الله و علیزاده، عظیم (۱۳۹۹). "الگوی آینده نگاری راهبردی دفاعی". مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۴(۱۴)، ۹۱ - ۱۲۴.
- حمیدی زاده، محمدرضا؛ سلمانی، احمد؛ حاجی زاده، هوشنگ و باقرزاده، اصغر (۱۳۹۷). "الگوی شناخت ویژگی های دانش راهبردی برای تدوین تجارب راهبردی مدیران". مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، ۲(۵)، ۱۸۹-۱۴۹.
- صالحی، پژمان؛ فضل الهی، سیف الله و خوش گفتار مقدم، علی اکبر (۱۳۹۷). "مطالعه تطبیقی ابعاد و مولفه های فرآیند یاددهی و یادگیری نظامی در موسسات آموزش عالی نظامی کشور های اسلامی". فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۲(۴۴)، ۵۰-۲۵.
- فضائلی، احمد و سلمانی، محسن (۱۳۹۱). "مدل مدیریت آموزش عالی مبتنی بر فرهنگ سپاه". دوفصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، ۲(۵)،
- فیروز آبادی، سید حسن و خزرچی، ضیاء الدین (۱۳۹۱). "من الجهاد الی الجهاد (حوار ثقافی جهادی فی الثوره الاسلامیه الایرانیه)". تهران: ناشر دانشگاه عالی دفاع ملی.
- کریمی، میر حمزه، سعیدی پور، بهمن، سرمدی، محمدرضا و فرج الهی، مهران (۱۳۹۶). "مقایسه تاثیر آموزش به شیوه های تدریس اعضای تیم و بازگویی بر میزان یادگیری و یاددهی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان ایلام". پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۱۲(۲)، ۱۱۱ - ۱۱۳.
- کریمی، روح الله و محبی، علی (۱۳۹۹). "ارزشیابی عملکرد یاددهی - یادگیری اعضای هیئت علمی بر اساس مدل آشور". مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۱۱(۲۱)، ۳۴۳-۳۲۵.
- مشایخ، فریده (۱۳۹۴). "یاددهی - یادگیری: علم و هنر یاددهی و یادگیری از دوران باستان تا به امروز (نظریه و کاربرد)". تهران: انتشارات سمت، دانشگاه تهران.
- هداوند، سعید (۱۳۸۴). "رویکردی استراتژیک به فرآیند برنامه ریزی آموزش". ماهنامه تدبیر، شماره ۱۶۲.

ب - منابع انگلیسی

- Ahmed, Sh. S & Reddy., S.ch. (2020). **"Preferred Learning Style and Study Characteristics among Undergraduate Clinical Medical Students: A Study in National Defense University of Malaysia"**. Journal of Advances in Medicine and Medical Research. 32(19): 51-60.
- Blanchard, R. D., Hinchey, K. T., & Bennett, E. E. (2111). **"Literature Review of Residents as Teachers from an Adult Learning Perspective"**. Online Submission.
- Charmaz, K. (2010). **"Constructing grounded theory"**. London: SAGE Publication Ltd.
- de Jong, A., Wetzels, M. and de Ruyter, K. (2018). **"Linking employee perceptions of collective efficacy in self-managing service teams with customer perceived service quality"**. International Journal of Service Industry Management. 3(21).911113.
- Juhary, J. (2014). **"Understanding Military Pedagogy"**. Social and Behavioral Sciences 186 (2015), 1255 – 1261.
- Juhary, A. (2008). **"Cadets' expectations of their learning environment at the National Defence University of Malaysia"**. Journal of Online Learning and Teaching, 4(4), 548-560.
- Knowles, M. S., Holton III, E. F., & Swanson, R. A. (2012). **"The adult learner"**. Routledge.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. (1985). **"Naturalistic enquiry"**. Beverley Hills: CA: Sage.
- Petty, N., P.Thomson, O., & Stew, G. (2012). **"Ready for a paradigm shift? Part 2: Introducing qualitative research methodologies and methods"**. Journal of Manual Therapy. 17(5). 378-84.
- Rahman ., E.A.(2016). **"The Use of Motivational Strategies by ESL Teachers in the National Defence University of Malaysia (NDUM)"**. 7th International Conference on University Learning and Teaching (InCULT 2014) Proceedings, DOI 10.1007/978-981-287-664-5_20.
- Santos., L.A.B., Loureiro., N.A.S., Lima., J.M.M., Silveira., Silva., R.J Grilo(2019). **"military higher education teaching and learning methodologies"**. Security and Defence Quarterly 2019; 24(2):123–154. DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/108668>.
- Schifferle, P.J. (2010). **"America's School for War: Fort Leavenworth, Officer Education, and Victory in World War II"**. University Press of Kansas, Lawrence.

- Schunk L.G. and Nielson, L. (2007). "**Danish Approach to Military Pedagogy**". In H. Florian (ed.), *Military Pedagogy – An International Survey*, Peter Lang, Frankfurt. 11-28.
- Snyder, H. (2019). "**Literature review as a research methodology: An overview and guidelines**". *Journal of Business Research*, 104, 333-339.
- Szabo J. (2013). "**Military Pedagogy: Focusing on the Fourth Generation of Warfare**". *Hatudományi Szemle*. 6,4 96-102.
- Toiskallio, J. (2003). "**Ethics, Military Pedagogy and Action Competence**", In E.R. Micewski (ed.), *Civil-Military Aspects of Military Ethics Vol 1*, Verlag, Frankfurt 52-64.
- Wiley, J.W. (2016). "**Linking survey results to customer satisfaction and business performance**". in Kraut, A.I. (Ed.), *Organizational Surveys: Tools for Assessment and Change*, Jossey-Bass, San Francisco, CA, 1(12). 331-359.